

تاریخ مدارس نوین در ایران (دوره قاجار)

تألیف:

دکتر مه‌ری بس‌ناس
(استادیار دانشگاه تبریز)

انتشارات آثار فکر

تهران - ۱۳۹۷

سرشناسه	: بسناس، مهري، ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پديدآور	: تاريخ مدارس نوين در ايران (دوره قاجار)/تاليف مهري بسناس.
مشخصات نشر	: تهران: آثار فکر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهري	: ۲۶۴ ص: جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۶۰-۴:
وضعيت فهرست نويسی	: فيپا
يادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: مدرسه‌ها -- ايران -- تاريخ -- قرن ۱۳ق.
موضوع	: Schools -- Iran -- History -- ۱۹th century
موضوع	: ايران -- تاريخ -- قاجاريان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق.
موضوع	: Iran -- History -- Qajars, ۱۷۷۹ - ۱۹۲۵
رده بندي کنگره	: LA۱۳۵۱۳۵۱۳۹۷۱۳۵۲ت۵ب/
رده بندي ديويي	: ۰۹۵۵/۳۷۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۴۹۶۰۳۱

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تهران : میدان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان شهید وحید
نظری پلاک ۹۹ - طبقه دوم
تلفن: ۶-۶۶۹۶۷۳۵۵

تاریخ مدارس نوین در ایران (دوره قاجار)

تألیف: دکتر مهتری بسناس

ناشر: انتشارات آثار فکر

چاپ: اول ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۶۰-۴

قیمت ۲۶۵۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
فصل ۱: اوضاع سیاسی - اجتماعی دوره قاجار	Error! Bookmark not defined.
تاسیس حکومت قاجار.....	Error! Bookmark not defined.
آقا محمد خان.....	Error! Bookmark not defined.
فتحعلی شاه.....	Error! Bookmark not defined.
عباس میرزا.....	Error! Bookmark not defined.
محمد شاه.....	Error! Bookmark not defined.
ناصر الدین شاه.....	Error! Bookmark not defined.
امیر کبیر.....	Error! Bookmark not defined.
مظفرالدین شاه.....	Error! Bookmark not defined.
محمد علیشاه.....	Error! Bookmark not defined.
احمد شاه.....	Error! Bookmark not defined.
فصل ۲: اوضاع تربیتی - فرهنگی دوره قاجار	Error! Bookmark not defined.
چاپخانه.....	Error! Bookmark not defined.
ترجمه.....	Error! Bookmark not defined.
تالیف کتابهای درسی.....	Error! Bookmark not defined.
روزنامه.....	Error! Bookmark not defined.
تعلیمات عمومی در اواخر دوره قاجار و اوایل پهلوی.....	Error! Bookmark not defined.
نمایش (تئاتر) در دوره قاجار.....	Error! Bookmark not defined.
موسیقی در دوره قاجار.....	Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.	سیمای تربیتی خانواده در دوره قاجار
Error! Bookmark not defined.	اعزام محصل به خارج
Error! Bookmark not defined.	فصل ۳: مدارس دوره قاجار
Error! Bookmark not defined.	مکتبخانه‌ها
Error! Bookmark not defined.	مدارس جدید
Error! Bookmark not defined.	فصل ۴: مدارس اقلیت‌های مذهبی
Error! Bookmark not defined.	ارمنیان
Error! Bookmark not defined.	زرتشتیان
Error! Bookmark not defined.	یهودیان
Error! Bookmark not defined.	فصل ۵: مدارس آمریکایی
Error! Bookmark not defined.	مدارس ارومیه
Error! Bookmark not defined.	مدارس تبریز
Error! Bookmark not defined.	مدارس تهران
Error! Bookmark not defined.	مدارس همدان
Error! Bookmark not defined.	مدارس رشت
Error! Bookmark not defined.	فصل ۶: مدارس فرانسوی
Error! Bookmark not defined.	مدارس ارومیه
Error! Bookmark not defined.	مدارس تبریز
Error! Bookmark not defined.	مدارس تهران
Error! Bookmark not defined.	مدارس اصفهان
Error! Bookmark not defined.	فصل ۷: مدارس آلمانی، انگلیسی، روسی و عثمانی
Error! Bookmark not defined.	مدارس آلمانی
Error! Bookmark not defined.	کارل گوتلیب فاندرو
Error! Bookmark not defined.	کریستف فریدریش هاس

Error! Bookmark not defined.	تبریز
Error! Bookmark not defined.	تهران
Error! Bookmark not defined.	مدارس انگلیسی
Error! Bookmark not defined.	اصفهان
Error! Bookmark not defined.	کرمان
Error! Bookmark not defined.	تهران
Error! Bookmark not defined.	مدارس روسی
Error! Bookmark not defined.	مدارس عثمانی
Error! Bookmark not defined.	عاقبت کار مدارس خارجی در ایران
Error! Bookmark not defined.	منابع و مآخذ

مقدمه

آموزش و پرورش ایران تا شروع نیمه دوم قرن سیزدهم هجری قمری به صورت سنتی بود و هیچ سازمان نظام یافته‌ای مسئول رسیدگی به امور تعلیم و تربیت ایران را برعهده نداشت و مدارس ایران به صورت مکتبخانه‌ای اداره می‌شد. به این صورت که در هر محله فردی مکانی را به عنوان مکتبخانه تأسیس و تعدادی شاگرد را دور خود جمع می‌کرد و به روش خود به آنان تدریس می‌نمود. لذا، می‌توان گفت که شیوه تدریس معلم مکتبخانه بستگی به شیوه تحصیل او داشت؛ یعنی همان طور که درس خوانده بود تدریس می‌کرد. شاگردان روی زمین می‌نشستند و به فردی که واضع تعلیم و تربیت بود اقتدا می‌کردند و اکثر دروسی را که شاگردان آموزش می‌دیدند، مذهبی بود. اکثر مکتبخانه‌ها پسرانه بود و برای دختران تعداد اندکی مکتبخانه وجود داشت که خود حاکی از جو حاکم بر آن زمان بود که مردم خیلی بسته فکر می‌کردند و فرستادن دختران را به مراکز آموزشی نمی‌پسندیدند و در خانه ماندن و کمک به کار خانه کردن را برای دختران امری کافی می‌دانستند. لازم به ذکر است که پیشرفت هیچ کدام از این مکتبخانه‌ها با پیشرفت علم و تکنولوژی همخوانی نداشت و برای این که کشور ایران بتواند حداقل از دیگر کشورهای جهان سوم مخصوصاً همسایه‌های خود عقب نماند دو حرکت فرهنگی در ایران رخ داد و دولت ایران نیز آن را پذیرفت:

اول: اعزام محصل به خارج از کشور

مسئله اعزام محصل به خارج از کشور برای فراگیری علوم، فنون و صنایع جدید و ترویج و توسعه آن در کشور و جامعه خود پس از بازگشت به ایران بود. این حرکت در سال ۱۲۲۶ هجری قمری شروع شد و سپس در سالهای بعد این روند ادامه پیدا کرد تا این که تعدادی از فارغ التحصیلان خارج از کشور به عنوان وزنه‌های علمی در ایران به فعالیت پرداختند.

دوم: ایجاد مدرسه

مدرسه محل کسب علم و دانش، پدیده‌ای است که ریشه در تاریخ کشورها دارد و از قرنهای دور این پدیده به شکلهای مختلفی مانند آکادمی افلاطون و لیسه ارسطو وجود داشته است.

با تمام اقداماتی که در این گونه محافل در ایران به طور عام، و در زمان قاجارها به طور خاص برای آموزش صورت می‌گرفت، ولی به صورت کلاسیک و منظم نبود تا اینکه از حدود سال ۱۲۵۰ هـ ش ورود برخی از مبلغان مذهبی به ایران مدارس جدیدی توسط این افراد و گروهها در ایران دایر شد.

در واقع، این گونه مدارس زمانی تأسیس شد که نیاز ایران به راه‌اندازی این گونه مراکز آموزشی احساس می‌شد، زیرا مدرسه‌ای در ایران وجود نداشت و از طرف دیگر، کشورهای جهان سوم رفته رفته در مسیر پیشرفت صنعتی و تکنولوژیکی حرکت می‌کردند و خارجیان موقعیت را برای این کار مناسب می‌دانستند.

با توجه به امر نوگرایی در جهان بخصوص نوگرایی در کشورهای جهان سوم، دولتهای ایران عصر قاجار تصمیم گرفتند تا از این کاروان علمی، فرهنگی و تربیتی عقب نمانند، بر اثر همین امر ناگزیر شدند مدارس را در ایران توسط خارجیان و پس از چند سال توسط ایرانیان تأسیس کنند.

ایجاد مدرسه یا مدرسی در ایران، ابتدا توسط مبلغان خارجی پیشنهاد شد و پیرو سیاست‌های دولت ایران این امر مورد استقبال قرار گرفت و به دنبال آن حرکت‌های فرهنگی دیگری از جمله وارد شدن دستگاه چاپ، انتشار روزنامه، مجله، کتاب، کتابخانه، بیمارستان و داروخانه ادامه پیدا کرد.

از نظر مکانی، این مدارس در شهرهایی ایجاد گردید که از جهاتی مورد توجه مبلغان خارجی بود. از جمله ارومیه که راه ارتباطی ایران به عثمانی و روسیه بود، ضمن اینکه اکثریت مردم آن شهر را اقلیتهای مذهبی (نصرانی، نسطوری، کلیمی، کلدانی، کاتولیک، پروتستان، ارتودوکس، یهودی، زرتشتی و مسلمان) تشکیل می‌دادند لذا، مبلغان خارجی به راحتی می‌توانستند در این شهر به فعالیت بپردازند. از دیگر شهرهایی که مبلغان مذهبی در آن فعالیت کردند تبریز بود که در آن عصر بیش از شهرهای دیگر ایران مدنظر حکام قاجار قرار داشت و ولیعهد تقریباً همیشه در آن سکونت داشت. از این رو، مبلغان برای نزدیک شدن به حکام ایرانی مجبور به فعالیت‌های مذهبی و ظاهراً آموزشی به شهر تبریز روی آوردند که اوج فعالیت آنان در تبریز در دوران انقلاب مشروطه بود. تهران سومین شهری بود که

مورد توجه مبلغان خارجی قرار گرفت، به دلیل این که در مرحله اول پایتخت ایران محسوب می شد و در وهله دوم مرکز اقامت نمایندگان کشورهای دیگر جهان بود. چهارمین شهر اصفهان بود که به دلیل داشتن مسیحیان زیاد و محله بزرگی که آرامنه نشین بود (جلفا) باعث شد که توجه مبلغان مذهبی به این شهر جلب گردد. غیر از شهرهای فوق الذکر شهرهای دیگری نیز مورد توجه خارجیان قرار گرفت که تا حد امکان در این کتاب به آن اشاره شده است.

مهری بسناس

پاییز ۱۳۹۷